

Глосарій

Академічна доброчесність (academic integrity) – у широкому розумінні й відповідно до визначення Міжнародного Центру Академічної доброчесності (ICAI, 2013) це слідування академічною спільнотою принципам, що базуються на таких фундаментальних цінностях, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність за будь-яких обставин та у будь-яких умовах. Відповідно до законодавства України, “Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень” (ст.42 ЗУ “Про освіту”).

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Академічна свобода, як і будь-яка свобода, не є абсолютною. Її обмеження допускаються з метою захисту прав інших людей, якщо ці обмеження є домірними тому суспільному злу, на відвернення якого вони спрямовані. Оскільки академічна свобода тісно пов’язана із свободою висловлювання, слід мати на увазі, що остання гарантує право висловлювати не лише погляди, що сприймаються схвально, але також ті, що розходяться із загальновизнаними, або спроможні образити, шокувати чи непокоїти. Викладені вище міркування потребують додаткової уваги щодо можливого обмеження академічної свободи у контексті етики наукових досліджень (якщо йдеться про дослідження над людьми і т. ін.).

Гарант освітньої програми – це науково-педагогічний або науковий працівник, який/яка працює за основним місцем роботи, несе відповідальність за якість освітньої програми, має науковий ступінь та/або вчене звання за відповідною чи спорідненою до освітньої програми спеціальністю, або належний досвід роботи в галузі. Призначення, права та обов'язки гаранта освітньої програми відносяться до автономії закладу вищої освіти. Цей працівник/працівниця може виступати гарантом лише однієї освітньої програми. Гарант освітньої програми може працювати на відповідній кафедрі або в будь-якому іншому університетському підрозділі.

Дуальна освіта ґрунтується на таких формах організації освітнього процесу, що поєднують, одного боку, навчання на території та за правилами ЗВО,

а з іншого – безпосередньо на робочому місці: на виробництві, в установі, організації, або “в полі”. Передбачає активну участь працедавців, насамперед у наданні можливостей здобувачам вищої освіти опанувати практичні навички, залученні викладачів-практиків, розвитку матеріально-технічної бази ЗВО, розробці нових методичних підходів. Дуальна освіта має на меті розвивати у здобувачів вищої освіти практичне розуміння особливостей своєї професії, адаптувати освітній процес у ЗВО до вимог ринку праці. Наявність елементів дуальної освіти не є обов’язковою при акредитації освітніх програм. Однак наявність таких елементів надає освітній програмі суттєві переваги. Більше про дуальну освіту в Україні: <https://mon.gov.ua/ua/news/vid-25-do-50-navchannya-narobochomu-misci-robotodavec-ocinyuye-uchnya-ta-bere-uchast-u-vidbori-nanavchannya-uryad-zatverdiv-koncepciyu-dualnoyi-osviti>

Компенсаційні курси пропонуються здобувачам вищої освіти у випадку, коли вони змінюють траєкторію власного навчання або коли їхній стартова підготовка для навчання у певному закладі вищої освіти є недостатньою. Наприклад, при переході з одного ЗВО до іншого, при застосуванні перехресного вступу на магістерську програму, при визнанні недостатнім рівня української або іноземної (англійської) мови, ЗВО має на меті “вирівняти” рівень попередньої підготовленості студента з його групою (або й цілої академічної групи) для продовження здобуття освіти.

Лідерство у закладах вищої освіти є командним поняттям. Воно означає ініціативність, відповідальність, взаємну вимогливість, здатність самостійно приймати необхідні рішення на всіх рівнях управління ЗВО. Тобто кожен член університетської громади (науково-педагогічний/науковий працівник, здобувач вищої освіти, співробітник) в університеті є лідером, відповідальним за свій ЗВО в межах власної компетенції, а також згідно з місією та стратегією розвитку закладу. Особисті лідерські риси випускників закладів вищої освіти вітаються в будь-яких сферах суспільного життя. Тому лідерство також розглядається у контексті політики soft skills.

Наукова доброчесність (research integrity) – здійснення наукових досліджень у спосіб, який дозволяє іншим мати довіру до методів, що використовувалися, та до результатів, що одержані, а також додержання професійних стандартів. Недостатня академічна якість (poor academic quality, poor academic practice) – це академічний проступок, який характеризується наявністю помилок у цитуванні при загалом присутніх спробах автора робити посилання. Недостатня академічна якість належить до поганих практик цитування (наприклад, копіювання незначного за обсягом тексту, що запозичений із джерела без належного цитування у тексті при наявності джерела

у бібліографії, або включення незначного за обсягом тексту із посиланням, але без використання лапок), яких необхідно уникати.

Недбайливе цитування (sloppy authorship, sloppy science) – недбайливе звернення до джерельної бази, що означає наявність спроби автора зробити посилання, проте зробленої недосконало, неохайно, недбайливо.

Професійний розвиток (підвищення кваліфікації) викладачів ЗВО спрямований на здобуття ними т.зв. teaching skills, тобто викладацьких навичок, включно з різноманітними освітніми технологіями, здобуттям нового досвіду. Це завдання входить до системи внутрішнього забезпечення якості. ЗВО повинен дбати про професійний розвиток свого професорсько-викладацького складу, формуючи відповідні програми. Така діяльність не потребує ліцензування, ЗВО має можливість організувати підвищення кваліфікації самостійно або у співпраці з іншими закладами вищої освіти чи спеціалізованими організаціями та установами. Більше про професійний розвиток викладачів: <https://naqa.gov.ua/2019/07/рекомендації-національного-агентств/>

Псевдоавторство (ghostwriting) – практика підміни авторства, написання роботи чи її частини на замовлення. Дослівний переклад “ghost writer” – примара-писар, тобто особа, яка наймається для написання наукової роботи, промови, літературного, публіцистичного та іншого тексту, та передає офіційне авторство іншій особі. Одним із видів псевдоавторства є “додавання” співавторів до текстів, яких вони не писали.

Силабус – це документ, в якому роз’яснюється взаємна відповідальність викладача і студента. В ньому представляються процедури (у т.ч. стосовно deadlines і принципів оцінювання), політики (включно з політикою академічної доброчесності) і зміст курсу, а також календар його виконання. В силабусі мають бути озвучені вимірювані цілі, які викладач ставить перед своєю дисципліною. Студент має зрозуміти, чого він/вона зможе навчитися, чим саме може бути корисним цей курс. Силабус окреслює концептуальний перехід від “здобування знань” і “одержання практичних навичок” до компетентностей, що їх може засвоїти студент, вивчаючи цей курс. Силабус включає в себе анотацію курсу, мету (компетентності), перелік тем, матеріали для читання, правила стосовно зарахування пропущених занять. На відміну від робочого тематичного плану і навчально-методичного комплексу дисципліни, силабус створюється для студента. Більше про силабус: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/Силабус-проти-РТП.pdf>

Спеціалізація виступає синонімом для визначення “освітня програма” в тому розумінні, яке надається останній Законом України “Про вищу освіту” 2014 р. Будь-яка спеціалізація є освітньою програмою, але не будь-яка освітня

програма може виступати спеціалізацією (зокрема через можливу маркетингову мотивацію її відкриття). Іноді мають місце непорозуміння із застосуванням терміну “спеціалізація”. Зараз він також означає формальний запис в диплом про вищу освіту – як уточнення до ширшої спеціальності. Якщо ЗВО намагається представити певний цілісний блок вибіркових дисциплін як спеціалізацію – такий крок буде помилковим. У цьому випадку потрібно вести мову про minor.

Студентоцентрований підхід (student-centered approach) розглядає здобувача вищої освіти як суб’єкта з власними унікальними інтересами, потребами і досвідом, спроможного бути самостійним і відповідальним учасником освітнього процесу. Протилежністю цього підходу є парадигма студента як об’єкта навчання, не спроможного на повноцінну агентність, а відтак такого, що потребує виховання і догляду. У цій парадигмі заклад вищої освіти патерналістично вирішує, що і як мають вчити студенти. Студентоцентрований підхід передбачає взаємоповагу між студентом і викладачем, реальну вибірковість дисциплін, участь студентів у системі внутрішнього забезпечення якості ЗВО та процесах акредитації освітніх програм, наявність процедур реагування на студентські скарги та ін. Посилюється роль викладача як фасилітатора. Він не лише читає лекції, а й організовує інтерактивне спілкування, сприяє особистісному розвитку студентів, формує атмосферу взаєморозуміння і довіри.

Сфабриковані посилання (fabricated references) – підробка посилання, спроба зробити його схожим на якісну цитату, коли воно таким не є, або приховати справжнє джерело, з якого скопійований матеріал. Самі по собі сфабриковані посилання не вважаються плагіатом, а радше проступком, який може супроводжувати плагіат.

Удаваний (фейковий, фіктивний) освітній процес є введенням в оману стейкхолдерів (зацікавлених сторін) і шахрайством. Його зміст полягає у створенні видимості освітнього процесу з метою прикриття його фактичної відсутності. Це явище має місце, наприклад, у тому разі, коли здійснення освітнього процесу (проведення занять, контрольних заходів та ін.) документується, однак насправді він не здійснюється: студенти та викладачі переважно не присутні на цих заняттях, письмові завдання не виконуються, виставлення оцінок відбувається без реального оцінювання здобувачів вищої освіти тощо.

Голістичний підхід (holistic approach) – цілісний підхід до розгляду певних питань. Так, у процесі акредитації освітніх програм важливо враховувати повну картину організації освітнього процесу. Окремі недоліки, прорахунки, брак ресурсів іноді можуть збалансовуватися правильно вибраною стратегією і пов’язаними з нею перспективами розвитку. З іншого боку, очевидно сильні

сторони освітньої програми, що впливають тільки з виконання деяких критеріїв оцінювання якості освітніх програм, не можуть бути виправданням для ігнорування інших критеріїв.

Fitness for purpose – принцип адекватності, домірності, відповідності засобів, що застосовуються для досягнення певної визначеної мети, у т.ч. відповідності методів навчання і викладання – заявленим в освітній програмі цілям. Заклад вищої освіти завжди повинен мати раціональне пояснення своїм діям чи сформованим політикам (*policies*).

Liberalartseducation (вільне творче навчання) – концепція, розрахована на самостійне формування здобувачем вищої освіти траєкторії власного навчання. Вона значною мірою спирається на курси вільного вибору. Цей підхід спрямований на персональне зростання здобувачів вищої освіти, включно з їхніми інтелектуальними спроможностями, здатністю приймати рішення, мати широкий світогляд тощо, а також на підвищення якості освітнього процесу ЗВО. Пов'язаний із західною традицією навчання “вільним мистецтвом”, зокрема представленою в системі американських *liberalartscolleges*, що відносяться до закладів вищої освіти. Цей підхід принципово відрізняється від професійної підготовки й залучення здобувачів вищої освіти до наукових досліджень.

Minor – це мінімальний набір курсів, що дозволяє здобувачеві вищої освіти одержати загальну уяву з іншої галузі або спеціальності. Певний *minor* пропонується в рамках широкого переліку вибіркових дисциплін, згідно з відповідною політикою ЗВО. Наприклад, здобувач вищої освіти з будь-якої природничої спеціальності може обрати собі *minor* з політології, права або перекладу – чи навпаки.

Soft skills (т.зв. “м'які навички”, “соціальні навички” чи “навички успішності”) дозволяють випускникам ЗВО бути успішними на своєму робочому місці. До *soft skills* зараховують навички комунікації, лідерство, здатність брати на себе відповідальність, працювати в критичних умовах, вміння полагоджувати конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, розуміння важливості *deadline* (вчасного виконання поставлених завдань), здатність логічно і критично мислити, самостійно приймати рішення, креативність і т.ін. Іноді до соціальних навичок також зараховують знання іноземних мов, в першу чергу англійської мови. ЗВО повинен мати власну політику стосовно розвитку *soft skills* у своїх здобувачів вищої освіти та викладачів. Ця політика також зумовлює співпрацю з працедавцями та випускниками, впливає на репутаційний капітал ЗВО. Іноді вживається синонімічний термін *transferable skills* (навички, що їх можна переносити). Мова йде про навички, що вважаються цінними на будь-якому робочому місці, незалежно від професійної сфери.